

I treći primjer: na str. 210. rečeno je o pripovijetki *Kak je sveti Peter vlekao svoju mater vun s pekla* iz Lupoglava kraj Dugog Sela («Vjesnik Etnografskog muzeja u Zagrebu», I, 1935, str. 120 — 121) da »pripričava Kurelčevu pesmu iz istoga kraja«, tj. pjesmu iz Kurelčeve zbirke *Jačke* (objavljenu na str. 190 — 191, a zapisanu među Hrvatima u Undu u Mađarskoj). U stvari — veza među pripovijetkom iz Lupoglava i pjesmom iz Unda (odnosno Unde — po Kurelcu) prilično je općenita i svodi se na poznatu zajedničku temu o majci svetoga Petra u paklu.

Spomenula sam ta tri primjera jer mi se čine metodološki značajnima. Čini mi se, naime, da prebrzo i nedovoljno osmišljeno pronalaženje pisanih uzoraka varijantama naših narodnih pjesama ima svoj korijen u onoj orijentaciji istraživanja usmene književnosti u nas kojoj je živo usmeno kazivanje nedovoljno poznato, pa promatra usmene varijante pretežno s aspekta tekstova iz poznatih objavljenih zbirki.

Od sitnijih faktografskih propusta trebalo bi upozoriti na potrebu da se uz poglavlje *Veliki grešnik* navedu i studije I. Grafenauera i Z. Kumer, posvećene toj temi (Ivan Grafenauer, *Spokorjeni grešnik*; Zmaga Kumer, *Slovenski napevi legendarne pesmi »Spokorjeni grešnik«*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, »Dela«, 19, Ljubljana 1965). Zatim — ne vidim razloga prenošenju poznatih međunarodnih termina *fabulat* i *memorat* u ženski rod i ne bih preporučila da se ti nazivi ubuduće tako navode.

Na kraju — autorici ovog prikaza drago je što je njezina rasprava, spomenuta već na početku, dala dosta poticaja osnovnoj zamisli opsežne knjige Nade Milošević, knjige koja širinom svoje informativnosti dragocjeno obogaćuje našu folklorističku literaturu. Okolnost što su u knjizi na nekoliko mjesta upućene kritičke primjedbe netom spomenutoj raspravi, koje se, po mom mišljenju, najvećim dijelom ne bi mogle primiti kao osnovane, od manje je važnosti i nema potrebe da se ovaj osvrt optereti raspravljanjem o njima.

Maja Bošković-Stulli

MIRJANA BOGAVAC, VOJISLAV MAKSIMOVIĆ, LUKA ŠEKARA, BIBLIOGRAFIJA RADOVA O NARODNOJ KNJIŽEVNOSTI. Urednik MIDHAT ŠAMIĆ, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Posebna izdanja, knj. XVIII, Odjeljenje za književnost i umjetnost, knj. 1, Sarajevo 1972, 228 str.

Ova je knjiga i više i manje od onoga što se obično smatra bibliografijom. Više od bibliografije ona je po tome što ne donosi samo naslove bibliografskih jedinica a niti samo najsadržetija upozorenja na osnovnu tematiku, kakva su uobičajena u kritičkim bibliografijama, nego prilično iscrpno rezimira obuhvaćene rasprave. Manje od bibliografije ona je po tome što se ograničila na svega trinaest časopisa s područja Jugoslavije (iz Beograda, Zagreba, Novog Sada, Sarajeva i Skoplja), a njihov izbor, kako je rečeno u predgovoru, »nije podrazumijevao i posebne kriterijume«. Bilo bi stoga umjesno da je knjiga skromnije nazvana prilogom bibliografiji.

Bibliografijom su obuhvaćeni ovi časopisi i periodički zbornici: »Bosanska vila«, »Glas Srpske akademije nauka i umetnosti«, »Glasnik Srpskog

učnog društva«, »Glasnik Jugoslovenskog profesorskog društva«, »Glasnik Skopskog naučnog društva«, »Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine«, Godišnjica Nikole Čupića«, »Južnoslovenski filolog«, »Letopis Matice srpske«, »Nastavni vjesnik«, »Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti«, »Spomenik Srpske kraljevske akademije« i »Vienac«. (Napominjem ovom zgodom da se u Institutu za narodnu umjetnost također obavljalo višegodišnje opširno ekscerpiranje rasprava i članaka o usmenoj književnosti, objavljenih u časopisima, te da su obrađena 22 časopisa — kojih se naslovi navode u »Narodnoj umjetnosti«, knj. 5—6, 1967—1968, str. 688—689; od obuhvaćenih naslova jedino je »Vienac« obrađivan udvostručeno — i u Zagrebu i u Sarajevu.)

Na pitanje ima li smisla objavljivati parcijalne bibliografije poput ove o kojoj je sada riječ, odgovorila bih potvrdno — ali pri njezinu bi redigiranju trebalo imati na umu da je ona samo parcijalan prilog. Ova se knjiga nije dovoljno osvrtna na tu okolnost. Trebalo je ovu knjigu urediti na način koji bi omogućio lako uključivanje njezinih bibliografskih jedinica u jednu buduću cjelovitu bibliografiju. U drugu ruku, trebalo je načinom njezina uređivanja omogućiti da dodu do izražaja oni elementi koji i u sklopu djelomične bibliografije sačinjavaju cjelinu.

Razvrstavanje jedinica prema tematskim skupinama imalo bi u ovoj knjizi smisla samo onda ako bi se to učinilo u skladu s provjerenim i općenito prihvaćenim sistemom razvrstavanja, što ovdje nije ostvareno, a i teško bi to bilo ostvariti bez prethodnih širih dogovora. Međutim, mnogo jednostavniji postupak bio bi korisniji: navođenje jedinica prema obrađenim časopisima. Time bi se pokazalo što su i kako su naši časopisi u određenim povijesnim razdobljima pisali o usmenoj književnosti — a to je važno za povijest naše književnosti, folkloristike i kulture općenito. Neoprostivo je što ni među dodatnim kazalima nema popisa obrađenih časopisa s navedenim brojevima bibliografskih jedinica koje im pripadaju.

Da je grada bila razvrstana na taj način, moglo bi se potrebi tematskog razvrstavanja udovoljiti dopunskim tematskim kazalom. Njegovi eventualni nedostaci ne bi u tom slučaju bili od posebne važnosti — kao što se osjećaju sada kad su mnoge značajne informacije zbog nepregledna razvrstavanja u knjizi naprosto izgubljene.

Tematska klasifikacija grada temelji se u knjizi na podjeli u tri osnovne skupine: epsko narodno pjesništvo, lirsko narodno pjesništvo i strana narodna književnost. Skupina epskog pjesništva obuhvaća dvije dalje skupine: 1. epske narodne pjesme, 2. narodne pripovijetke, predaje, poslovice i zagonetke. Svaka skupina podijeljena je u manje odjeljke; kao primjer navodim podjelu epskih pjesama: izdanja i zbinke; postanak, podrijetlo i starost; kazivači i pjevači; zapisivanje i skupljanje; opći radovi i interpretacije; bugarštice; događaji i ličnosti; motivi; mit i religija; lokaliteti; jezik, stil i metrika; melografija; realije; spomeni, prijevodi i proučavanja u stranim književnostima, komparatistički radovi.

Vidimo da se u klasifikaciji odstupilo od uobičajene i, po mome mišljenju, bolje podjele na poeziju i na prozu, te na poslovice, zagonetke i ostale tzv. male oblike. U knjizi su se između epskih i lirskih pjesama ispriječile pripovijetke, poslovice i zagonetke — koje su sve uključene u epiku. Prema književnoteoretskoj klasifikaciji književnih rodova pripadale bi, doduše, pripovijetke i epske pjesme rodu epike, ali su mjerila stihovnoga ili proznoga obli-

ka za usmenu književnost — držim — mnogo važnija, dok poslovice i zagonetke ni po kojim mjerilima ne pripadaju epici.

Odjeljci navedeni u sklopu pojedinih skupina kolidiraju djelomice međusobno (npr. izdvajanjem jedinih bugarštica kao posebne vrste pjesama premda vrsta pjesama ima nekoliko i premda se osnovna problematika bugarštica odnosi ujedno i na veći dio ostalih odjeljaka). Do neizbježnih kolizija došlo je zatim i stoga što se veći dio obrađenih rasprava odnosi u isti mah na nekoliko tematskih odjeljaka, pa je njihovo razvrstavanje ostalo prepušteno subjektivnoj a više puta i neadekvatnoj ocjeni obrađivača. Ta bi se smetnja mogla znatnije ublažiti kada bi knjizi bilo dodano kazalo s tematskim uputnicama o onim bibliografskim jedinicama koje se odnose na više skupina ili odjeljaka. Na žalost, takvih uputnica nema. (Registar stvari i pojmova ne može ih nadomjestiti.)

Autori su bili svjesni toga da bi bibliografija koju su pripremili mogla imati nedostataka, prije svega stoga što je, prema riječima u predgovoru, »izrada bibliografija radova o narodnoj književnosti, objavljenih u našoj periodici, u potpunosti nov posao u nas«. Začuduje što se nisu osvrnuli na iskustva niti su spomenuli postojanje *Bibliografije rasprava, članaka i književnih radova* Leksikografskog zavoda, knj. 4 (Historija narodne književnosti), Zagreb 1959, kao ni postojanje knjige *Vita Morpurga Profilo storico-bibliografico del Folk-Lore jugoslavo*, Matera 1969. Trebalo bi, osim toga, pri tematskoj podjeli građe konzultirati i, po mogućnosti, u što većoj mjeri primijeniti načine tematske podjele iz poznatih stranih priručnika, osobito onih koji su u široj međunarodnoj upotrebi. Priručnika i periodičkih serija bibliografskog tipa koji se odnose na usmenu književnost, ili je obuhvaćaju kao važan dio svoje tematike, ima nekoliko, pa spominjem najvažnije: *Internationale volkskundliche Bibliographie*, red. Robert Wildhaber, Bonn; M. J. Mel'c, *Russkij fol'klor. Bibliografičeskij ukazatel'*, Leningrad 1961, 1966. i 1967; *Demos. Internationale ethnographische und folkloristische Informationen*, Berlin; *Abstracts of Folklore Studies* Published for the American Folklore Society by the University of Texas Press.

Ne želeći opterećivati ovaj prikaz sitnijim pojedinačnim primjedbama, iznosim na kraju još jednu načelnu napomenu. U bibliografiji nije izričito navedeno koje je nacionalno, odnosno jezično područje njome obuhvaćeno, no vidljivo je da se ona odnosi na hrvatsko-srpski jezični prostor. Nije se, međutim, ni dosljedno ni ispravno postupilo prema slovenskoj i makedonskoj usmenoj književnosti. Slovenske teme i pisci, ako se spominju, uvršteni su u rubrike stranih književnosti (vidi npr. br. 270—272, 281, 282, 284, 329, 560, 576, 585). Makedonske teme, za razliku od slovenskih, ako se spominju, uvrštene su među građu sa srpskog, odnosno hrvatskog jezičnog područja; navode se na nekoliko mjesta na način iz kojega se ne razabire razlika među južnom Srbijom i onim pojmom južne Srbije iz predratnih publikacija koji se odnosio na Makedoniju (vidi br. 444, 468, 483, 484, 517). Trebalo je u uvodu jasno precizirati koja se područja obuhvaćaju a ujedno dati poseban prostor onim uvrštenim bibliografskim jedinicama koje pripadaju Jugoslaviji, ali ne pripadaju obuhvaćenom području, odnosno narodima. Podjednako je neprikladno uvrstiti ih među »strane« književnosti ili ih pak uzgredno uključiti u onaj osnovni okvir u kojemu im nije mjesto.

U ovom je prikazu izneseno podosta kritike o *Bibliografiji radova o narodnoj književnosti*. Završit ćemo ga jednom pohvalom, kratkom doduše, ali

dovoljno značajnom da bude protutežom iznesenim zamjerkama: ova bibliografija sa svoja 602 sažetka članaka o usmenoj književnosti (služim se tim terminom jer mi se čini boljim od termina *narodna književnost*) — tako je informativna i bogata podacima i tako je, usprkos manama, korisna kao pomagalo istraživačima usmene književnosti da uloženi trud njezinih autora nije bio uzaludan — premda je, upravo zbog toga, šteta što nisu uspjeli izbjeći nedostacima.

Na kraju je potrebno reći da je osim autora navedenih na naslovnoj strani knjige u pripremanju ove bibliografije sudjelovalo još nekoliko stručnjaka. Prema navodima iz predgovora spominjem da je inicijator i organizator tog rada u sarajevskom Institutu za izučavanje jugoslovenskih književnosti bio pokojni akademik Salko Nazečić, da su ekscerpiranje građe obavili M. Rizvić, Lj. Tomić—Kovač, M. Bogavac, H. Krnjević, B. Corić i L. Šekara, te da je klasifikacija građe izvršena prema sugestijama prof. dra M. Pantića.

Maja Bošković-Stulli

HATIDŽA KRNJEVIĆ, ĐENANA BUTUROVIĆ, LJUBOMIR ZUKOVIĆ, BOSANSKOHERCEGOVAČKA KNJIŽEVNA HRESTOMATIJA, KNJIGA II. NARODNA KNJIŽEVNOST, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo 1972, 240 str.

Bosna i Hercegovina čine izvanredno značajno područje usmene književnosti — kao stjecište kulture istočne i zapadne; kao višestoljetna prilično zatvorena i tradicijski orijentirana sredina s osebnom kulturom pripovijetke i pjesme; kao istaknuto poprište hajdučkih borbi i iz njih ponikle deseteračke epske poezije a ujedno i posebne muslimanske tzv. krajinske epike; kao prostor gdje se prepleću usmene tradicije bosansko-hercegovačkih Muslimana, Srba i Hrvata; kao područje iz kojega su se mnoga usmena kazivanja, pretežnije zbog migracija pučanstva, prenosila u hrvatske, srpske i ostale naše krajeve izvan Bosne i Hercegovine, a i preuzimala se odatle.

Zbog svega bi toga jedan reprezentativan, pomno probran izbor usmenoknjiževnih tekstova iz Bosne i Hercegovine mogao biti dragocjen i kao fini literarni izbor i kao živim primjerima predočena slika karakterističnih obilježja bosansko-hercegovačke usmene književnosti — podjednako onih koja su specifična za svoju sredinu, kao i onih koja se podudaraju s tradicijama ostalih krajeva.

Knjiga o kojoj govorimo tek je djelomice iskoristila mogućnost da bude takav izbor. Prije svega — riječ je o hrestomatiji, o čitanci, a ne o antologiji. Po načinu kako je uređena, podijeljena u poglavlja, popraćena kratkim didaktičkim uvodnim člancima, vidi se da je knjiga pretežnije namijenjena nastavi. Time su joj nametnuti stanoviti okviri i granice, ali nije sužena sloboda da se pripremi reprezentativan izbor (odnosno sužena je ipak time što je opseg od 240 strana svakako premalen).

Uz uvodnu riječ i predgovor, knjiga je podijeljena u poglavlja koja obuhvaćaju lirske pjesme, romance i balade, epske pjesme, pripovijetke, te poslovice, zagonetke i pitalice; svakom poglavlju prethodi kratak uvod. Na kraju su bilješke s podacima o izvorima tekstova.